

HUR BOBARA ÄR VI?

Rapport från Föglö

Februari 2023

© Michael Sundblom, Rose Marie Hellén, Christian Pleijel och Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi 2023

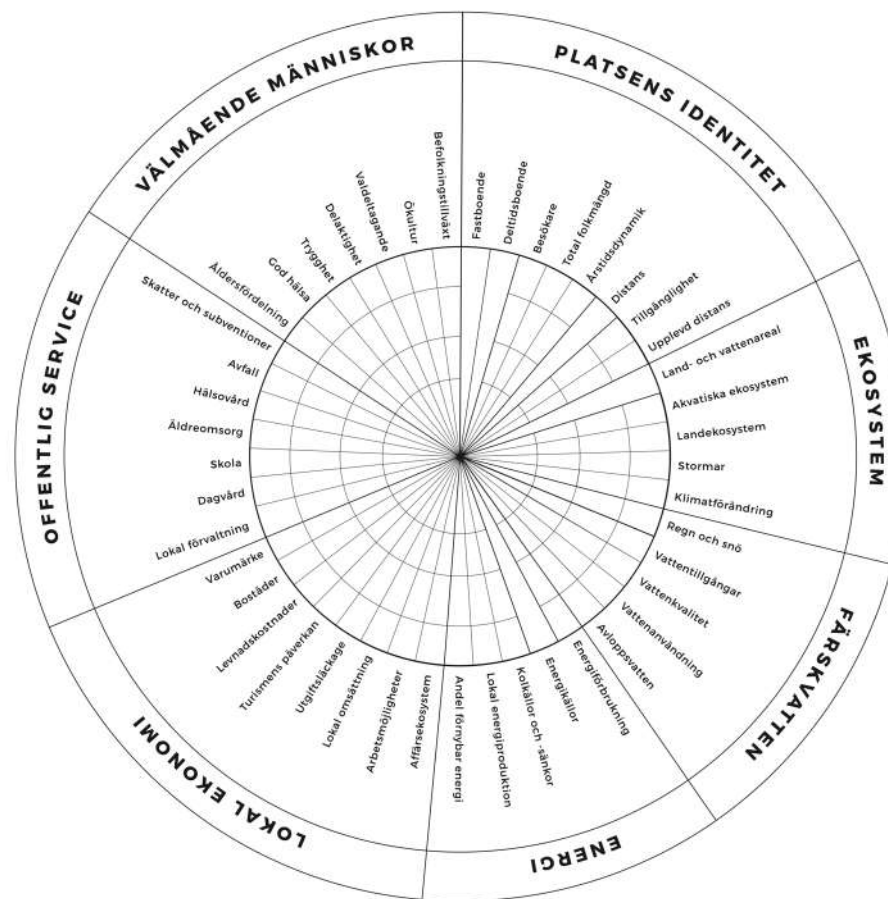
Metoden bobarhet är licensierad under Creative Commons vilket innebär att det är tillåtet att använda, sprida och arbeta med metoden på villkor att man anger att den ägs av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi och att man inte utan tillstånd använder metoden för att tjäna pengar.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling:
Europa investerar i landsbygdsområden
Ålands landsbygdsutvecklingsprogram 2014-2020

INNEHÅLL

Förord	5
Vår metod – bobarhet	5
Vårt arbetssätt - medborgarforskning	6
Område 1: Platsens identitet	7
Område 2: Ekosystem	9
Område 3: Färskvatten	10
Område 4: Energi	13
Område 5: Lokal ekonomi	14
Område 6: Offentlig service	15
Område 7: Välmående människor	17
Efterord	19
Källor	20
Bilagor	20

FÖRORD

Föglö har studerat sin "bobarhet" det vill säga hur det är att leva här. Finns det jobb, bostäder och hälsovård? Är det dyrt eller billigt på Föglö? Hur står det till med vår natur – på land och i havet närmast runtomkring? Är vi trygga och friska? Tycker vi att det är långt till stan eller har avståndet liten betydelse?

Från och med juni 2022 till den sista februari 2023 har vi på Föglö med gemensamma krafter varit en del av Företagsam skärgårds projekt "Hur bobara är vi?". Sottunga och på Kumlinge har under samma period också gjort var sin studie av den egna bobarheten.

Vi har gått igenom många av metodens 45 indikatorer. Vi har räknat, klurat och tänkt på vad varje indikator säger om vårt ö-samhälle. Gång på gång har vi frågat oss: Hur bobara är vi egentligen? Vi har funderat över hur många som egentligen bor här och hur säsongvariationen och antalet människor påverkar vår vackra ö under olika delar av året. Människor som vistas ute i naturen och på sjön har fått svara på hur det står till med flora och fauna på land och i vattnet. Vi har gått igenom hur det står till med färskvatten och energi. Frågor om vatten och avlopp är frågor med många infallsvinklar. Tillståndet i vår lokala ekonomi på Föglö har belysts. Vi har genomfört enkäter om den samhällsservice som finns på Föglö.

Svaren visar att vi föglöbor anser att Föglö i huvudsak är ett gott samhälle att bo, vistas och verka i – men det finns brister. Den som har hållit i bobarhetsanalysen är Michael Sundblom som har haft huvudansvaret för att ta fram alla bakgrundsfakta. Agneta Raitanen, Hans-Kristian Skaag, Andreas Henriksson och Caroline Henriksson på kommunen har hjälpt till att ta fram underlag. Rose-Marie Hellén och Christian Pleijel har på plats och på distans hjälpt till med att lära ut metoden, hålla möten och få in de fakta som krävs. Det sätt som vi i vår bobarhetsanalys har jobbat med kallas medborgarforskning och bygger på att det är vi föglöbor själva har samlat in fakta. En stor del av informationen kommer från oss som finns på ön, annat har vi tagit från databaser som exempelvis ÅSUB. De resultat vi har fått fram är det nu upp till alla som bestämmer på Föglö att ta ställning till, och använda det för att arbeta framåt på bästa sätt.

Rose-Marie Hellén

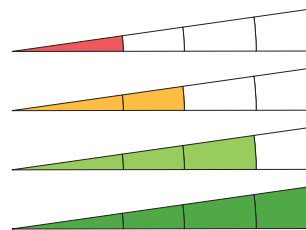

Michael Sundblom

VÅR METOD – BOBARHET

Öbor i små ö-samhällen samlas ofta när det kommer en förändring som vi inte tycker om. Det kan vara ett hot om att trafiken ska läggas om eller att en samhällsfunktion är hotad. Men ett hot som är smygande men ständigt närvarande är att vi sakta håller på att avfolkas. Varför är det så att de flesta öar i norra Europa sakta får färre invånare? Inom bobarhet belyser vi olika delar av vårt samhälle för att ta reda på var vi är som starkast och var vi behöver jobba mer. När vi har gjort en bobarhetsanalys har vi fått ett underlag som vi har hämtat från verkligheten, nämligen från oss själva, vi som bor här. I september 2022 sade Michael att bobarhet "är en samling av fakta, inte åsikter." Bra sagt, man kan tycka saker men i vår bobarhetsanalys har vi hållit oss till fakta.

Metoden om bobarhet är en metod skapad av öbor, för öbor och om öbor. Den har tagits fram här i Ålands skärgård i Käkars kommun och har sen genomgått en liten bearbetning med hjälp från Åbo Akademi. Metoden är tänkt att passa för öar runt om i Europa och belyser de förhållanden som finns på öar men som inte finns på fastlandet: färjor, stora sommarbefolkningar, ett övergött hav, små marknader. Metoden utgår från att man undersöker sitt ö-samhälle inom sju områden som innehåller 45 indikatorer som man metodiskt går igenom. Inom dessa sju områden har vi givit var och en av de 45 indikatorerna ett värde 1-4, där 1 (rött) är sämst och 4 (grönt) är bäst.

I slutet av rapporten har vi skrivit några kommentarer samt lagt in värdena i ett cirkeldiagram med alla indikatorer ordnade i sina sju områden. Det är vår samlade bild av Föglös bobarhet, med styrkor och svagheter.

Platsens identitet

Samhället på öar ser ut på ett sätt på vintern och på ett annat sätt på sommaren. Alla som bor på öar vet om att det är så här, men här i bobarhetsanalysen tar vi reda på hur stor skillnad det är mellan sommar och vinter. Vi tar också fram hur den här skillnaden påverkar vårt samhälle. Att resa till öar tar ofta längre tid än att resa till platser på fastlandet och det här påverkar också hur vi ser på ön och hur attraktivt det är att bo på ön. Därför räknar vi öns olika befolkningar och tittar på avstånd i det första området som är en grund för de övriga områdena.

Ekosystem

Alla öbor och andra som vistas på ön påverkar och påverkas av det ekosystem vi lever i på land och till havs. I det andra området tittar vi på dessa ekosystem.

Färskvatten och energi

Dessa två områden är ganska tekniska och inom dem räknar vi på hur mycket vatten som går åt inom ö-samhället för att sedan bli till avloppsvatten. Vi räknar på hur mycket energi som åtgår och vilka som är källorna.

Lokal ekonomi

Små ekonomiska system kan vara sårbara och inom området lokal ekonomi undersöker vi hur bra vårt ekonomiska system fungerar.

Samhällsservice

Den service som finns i ett ö-samhälle påverkar hur attraktivt det är som bostadsort. Kvaliteten på samhällsservice eller bristen på insatser från samhället ger förutsättningarna för öborna, deltidsboende och besökarna.

Välståndet människor

Inom det sista området hanteras lite mer mjuka frågor och öns kulturella identitet får komma fram, för att slutligen ställa oss frågan om befolkningen på ön ökar eller minskar.

VÅRT ARBETSSÄTT - MEDBORGARFORSKNING

Att vi på Föglö själva tagit fram uppgifter om hur det står till med vår bobarhet kallas medborgarforskning, på engelska citizen science. Med det menas att vanliga människor engageras i vetenskaplig forskning, utredningar och undersökningar. Volontärer och forskare letar gemensamt efter svar på viktiga frågor.

Öar är platser där det forskats mycket inom biologi och miljövetenskap, eftersom öar ofta har en särpräglad flora och fauna. Fiskare, jägare, naturvårdare, tillsyningsmän och naturintresserade personer har hjälpt till. Nu sker en snabb utveckling av medborgarforskning inom humaniora (t.ex. historia och litteraturvetenskap), samhällsvetenskap och medicin. Detta är värdefullt och viktigt eftersom öar ofta saknar tillförlitliga, lokala sociala och ekonomiska uppgifter – de är så små statistiska enheter.

I en studie av bobarhet är det så att medborgarna gör det mesta jobbet och tar hjälp av forskare, när och där det behövs. Utan vår medverkan finns det helt enkelt inte tillräckligt med data och uppgifter om hur många som egentligen vistas på ön för att kunna räkna ut om vatten- och energisystemen är rätt dimensionerade. Utan vår kunskap är det svårt att beskriva tillståndet för ejder och örn, gädda och abborre, hur blåstången mår, liksom förekomsten av fjärilar och vilda växter på land. Många har hjälpt till (ungefär 90 personer har vi räknat till). Med enkäter, samtal och intervjuer har vi fått insikt i den lokala ekonomin liksom i det sociala systemet, hur vård och omsorg fungerar och upplevs, och hur vi tycker att vi mår.

Egentligen borde vi använda det finska ordet tutkia som både betyder undersöka och forska. Tutkia kan också vara att utreda, observera, inspektera, kontrollera, genomsöka, utreda, förhöra, syna, söka, studera, rannsaka och visitera. Ett bra ord för att beskriva vad vi medborgarforskare gör!

Medborgarforskare är interna kunskapskällor med kunskap om ön som kommer utav att vi har gått i livets skola, alltså lärt oss så som man gjorde förr: genom erfarenhet, praktik och samarbete, genom att lyssna, iakttä och ta efter. Vi har förstås också gått i vanliga skolor och lärt oss på de vanliga, mer formella sätten med skolade lärare, böcker, läxor, betyg och nätets oändliga bibliotek.

Kunskapen om Föglö kan emellertid bara delvis hittas i böcker och hos Google. Vi har varit ett medborgarforskningslag som har bestått av en femtedel av befolkningen på ön. I detta lagarbete har många engagerat sig och tillfört sin kännedom om förhållandena på ön. Utan oss hade studien haft ett helt annat innehåll och värde.

Det finns också externa kunskapskällor: forskare och studenter som ägnar sin klokskap och systematik åt ö-frågor utan att vistas mer än tillfälligt på ön, konsulter och

tjänstemän som utrett tekniska och sociala frågor mestadels på distans, författare och konstnärer som skrivit om och målat av ön under kortare eller längre perioder, journalister som har följt öns utveckling och gjort reportage. De finns angivna i källförteckningen.

Vi har stor respekt för de externa källornas kunskap och utblickar och har tagit dem till vara, utan att låta dem ta över. Med uppmärksamhet och noggrannhet har vi sammanfört dem med de interna kunskapskällornas insikter och inblickar i den egna bobarheten.

OMRÅDE 1: PLATSENS IDENTITET

För att beskriva och ge en rättvis bild av Föglö börjar vi med att beskriva de fysiska förutsättningarna och antalet invånare som vistas här under året. En plats påverkar de människor som vistas där och invånarna själva ger ett avtryck på den plats där de lever. Beräkningarna på hur många som bor på Föglö är gjorda av en arbetsgrupp som känner Föglö och dess invånare och den befolkningsdynamik som finns på ön.

1 Fastboende

Föglö är indelat i 22 byar varav den största byn är Degerby med 179 invånare. Dit är den mesta servicen är koncentrerad med bland annat postombud, affär, skola, daghem och äldreboende.

Sonboda har 74 invånare, Björsboda/Prästgården 40, Granboda 28, Hastersboda 25, Sanda 27, Ulversö 23, Nötö 20, Sommarö 17, Finholma 16, Hummersö 5, Bråttö 16, Horsholma 19, Flisö 12, Stentorpa 12, Ofverö 11, Skogboda 9, Kallsö 11, Jyddö 10, Brändö 2, Bänö 2 och övriga 3.

De senaste tio åren har befolkningsutvecklingen på Föglö varit stadigt negativ. Vi har nu 501 mantalsskrivna invånare varav 50 tillbringar hälften av sin tid någon annanstans, på jobb eller som studerande. Sen finns det många som bor på Föglö men inte är skrivna här t ex inhyrd personal.

Vi låter siffran 501 gälla.

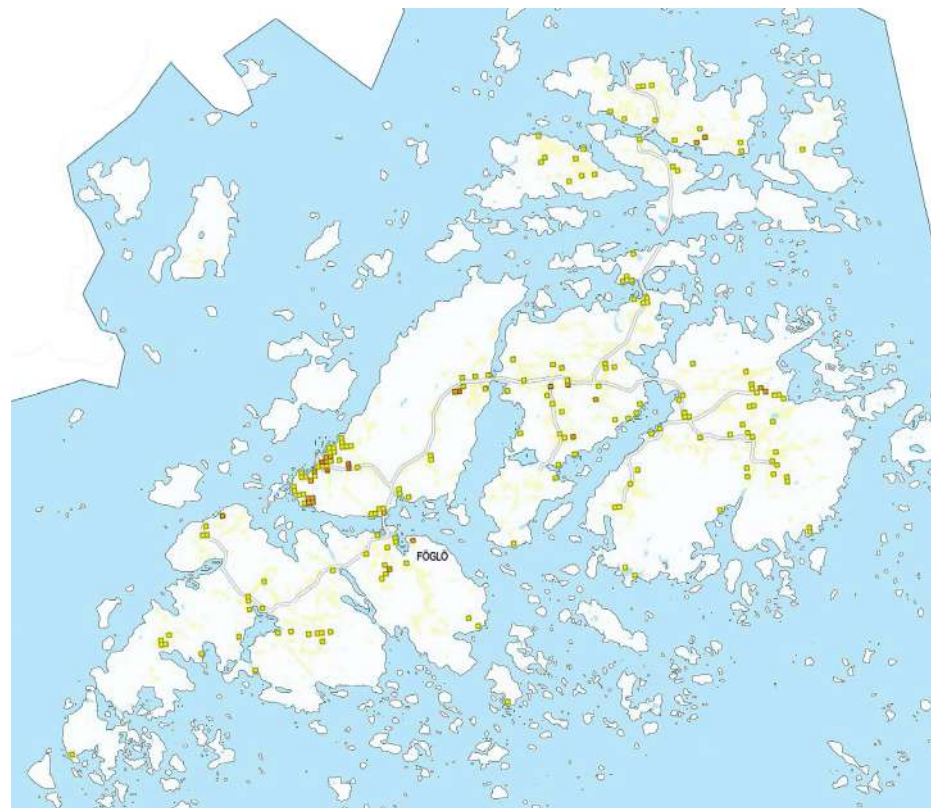
År	Antal invånare	Invånare i persondagar
2021	501	182.865

2 Deltidsboende

Det finns 700 fritidshus på Föglö med i medeltal 2,3 personer i varje.

Antal deltidboende	Genomsnittlig vistelsetid (dagar)	Sammanlagt antal persondagar
1.610	53	85.330

Deltidsboende är alltså tre gånger så många individer som de fastboende men utgör bara en tredjedel av den samlade mänskliga närvaron på vår ö.

Karta som visar hur bebyggelsen är spridd över öarna

3 Besökare

Kategori	Längd på vistelse	Högsåsong	Lågsåsong	Antal personer	Antal persondagar
Stuggäster	10	439	74	513	5.129
Inkvarterade	1,3	1.552	87	1.639	2.153
Camping	1,8	213	36	249	448
Båt	1,2	3.550	109	3.659	4.369
Fotfolk	1	9.861	331	10.192	10.192
				16.252	22.270

FN har ett mått på hur stort trycket från turismen är på en ort. Det kallas tourist-to-local ratio. Man räknar hur många besökare det går per bofast.

Antal besökare	Antal bofasta	Föglö
16.252	501	32:1

Las Vegas har 10:1, Manhattan har 8:1. Öar har mycket högre tal än så, t ex Ven i Öresund har 246:1. Föglö är inte en utpräglad turist-ö, värde 3.

4 Total befolkning

År 2021	Personer	Persondagar
Fastboende	501	182.865
Deltidsboende	1.610	85.330
Besökare	16.252	22.270
Summa		290.465

Om dessa 290.465 persondagar vore jämnt utspridda över året skulle Föglö ha en medelbefolkningsmängd om 796 personer.

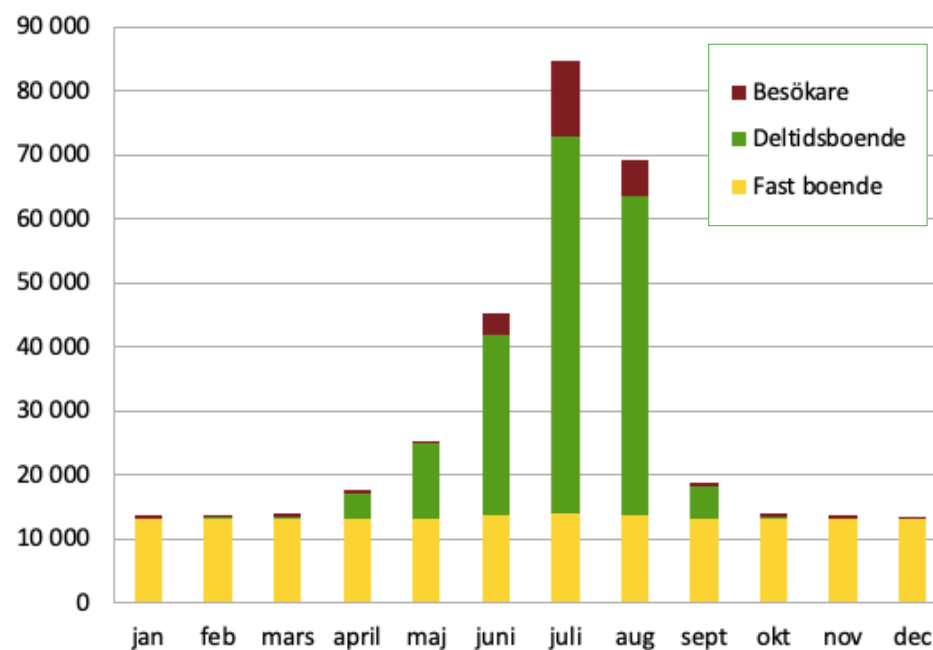
Värde 3.

5 Årstidsdynamik

Diagram som visar befolkningsdynamiken

Det vistas 500 personer på Föglö en dag i januari, men 2.800 en dag i januari. Det är mer än 5 gånger fler människor på ön sommartid än vintertid. Enligt handboken i bobarhet ger det en tvåa.

▲ Att människans närvaro på ön är dynamisk ser man i detta diagram, där vi har räknat persondagar

6 Distans

Föglö ligger 4,5 sjömil från fasta Åland och enligt handboken i bobarhet ger det ett C men det är ganska nära att ge Föglö ett B eftersom gränsen går vid 5 km.

Avståndet mellan Degerby och Mariehamn är 35 km. De första 8 km är med färjan som tar 30 minuter. Sedan är det 27 km bilväg från Svinö till Mariehamn vilket tar ca 25 minuter med bil.

Färjan trafikerar 12 turer per dag, vinter som sommar, något färre turer under helger. Den tar 250 passagerare och 60 fordon och kan ej bokas.

Föglö trafikerar också av södra och tvärgående linjen via Överö färjefäste. Rutten till Snäckö används bl a av fisktransporterna.

7 Tillgänglighet

Den här indikatorn mäter hur vi som bor på öar upplever tillgängligheten på vår ö. En grupp Föglöbor har värderat hur nära eller hur långt vi har till olika former av service. Exempel på service är: frisör, skola, bank, bilmekaniker, jordbrukskonsulent, snickare, kafé, bokhandel med mera. Det har ju blivit lättare att få tillgång till en större marknad tack vare den digitalisering vi har gått igenom men vi är fortfarande tvungna att åka till tandläkaren varje gång vi ska kontrollera våra tänder. Arbetsgruppen med föglöbor fastslog siffran 3,65 för tillgänglighet vilket ger Föglö ett avrundat värde 4 = bästa möjliga.

8 Upplevd distans

Att färdas över vatten är ett långsamt sätt att ta sig fram. Om man jämför med bil så går det mycket långsammare att åka färja. Det tar en timme att ta sig från Mariehamn till Degerby. Då räknar vi med att det är 5 minuter som går åt till att vänta på färjan. Föglö får ett indikatorvärde på 2,6 vilket avrundas till 3 – alltså lägre än det verkliga värdet (indikator 7).

En tunnel mellan Föglö och fasta Åland har diskuterats och utretts i många år. Den skulle göra det smidigare och snabbare att pendla till Mariehamn och bortåt, samt säkert minska det upplevda avståndet. Kostnaden beräknades i mars 2022 med 85% säkerhet till 216,5 MEUR och krävde en provborrning för en halv miljon euro, en kostnad som lagtinget avslag i december 2022.

OMRÅDE 2: EKOSYSTEM

Vi öbor är en del av den natur och det kulturlandskap vi lever i. En biotop kan vara så liten som en komocka eller en tångruska. Det kan också vara en havsvik eller lummig lövskogsdunge. Naturen omkring oss levererar mängder med tjänster åt oss som på senare år har fått mer uppmärksamhet som ekosystemtjänster. Det kan handla om vattenrening genom sandmarker, pollinering men också den tjustning som finns i att titta ut över havet och se solen gå upp eller ner. Vi som bor på Föglö delar vår natur med sommarbefolkningen och besökare och delar också ansvaret för att behålla och bevara våra unika naturmiljöer. Det gör vi bland annat i våra naturreservat på Bråttö, Hastersboda, Granö och Sandön. Föglöborna har ett stort naturintresse med sina jakt- och fiskevårdsföreningar och det är också där och i Agenda 2030-gruppen som kunskapen har samlats in.

9 Land- och vattenareal

Föglös hela yta är 1.869 km², varav 1.734 km² är vatten och 135 km² är land. På Åland är territorialvatten inom landskapet allmänt vattenområde till den del det är belaget utom byrågång och tillhör jämte botten landskapet. Byarna har 50-100 vidsträckta vattenområden som de äger samfällt, antalet privat ägda vattenfastigheter är stort.

10 Akvatiska ekosystem

Sjöfågel	1	2	3	4
Ejder		X		
Knipa			X	
Storskrake			X	
Knölsvan				X
Skarv				X
Svärta		X		
Havsörn				X
Vigg			X	
Brunand		X		
Tärna			X	
Fiskmåås			X	
Gråtrut		X		

Fisk	1	2	3	4
Gädda		X		
Abborre			X	
Sik		X		
Strömming		X		
Torsk	X			
Flundra	X			

Marina växter	1	2	3	4
Ålgräs		X		
Blåstång			X	
Abborrgräs			X	
Slingor			X	
Grönslick			X	

Vilket blir ett medeltal på 2,6, avrundat 3.

11 Landekosystem

Kärlväxter	1	2	3	4
En				X
Ek			X	
Skogslök			X	
Gräslök			X	
Gullviva			X	
Adam och Eva		X		
Nattviol		X		
Slånbär		X		

Däggdjur	1	2	3	4
Rådjur				X
Älg		X		
Mårdhund				X
Räv			X	
Hare		X		
Vitsvanshjort			X	
Nåbbmus			X	
Sork			X	
Ekorre			X	

Rygggradslösa djur	1	2	3	4
Apollofjäril			X	
Spansk skogssnigel			X	
Groda		X		
Padda		X		
Vinbergssnäcka			X	

Fåglar	1	2	3	4
Orre	X			
Rödhake		X		
Gråsparv		X		
Ladusvala		X		
Stare		X		
Berguv		X		
Trana			X	
Gråhäger			X	
Sådesärila			X	

OMRÅDE 3: FÄRSKVATTEN

Allt levande på jorden behöver vatten och öbor är inget undantag. Vi som bor på öar har gott om vatten runt omkring oss men typiskt ont om vatten inne på ön. Vattenförsörjningen på öar är extra besvärlig eftersom vi har som minst med vatten när vi behöver det som mest, på sommaren.

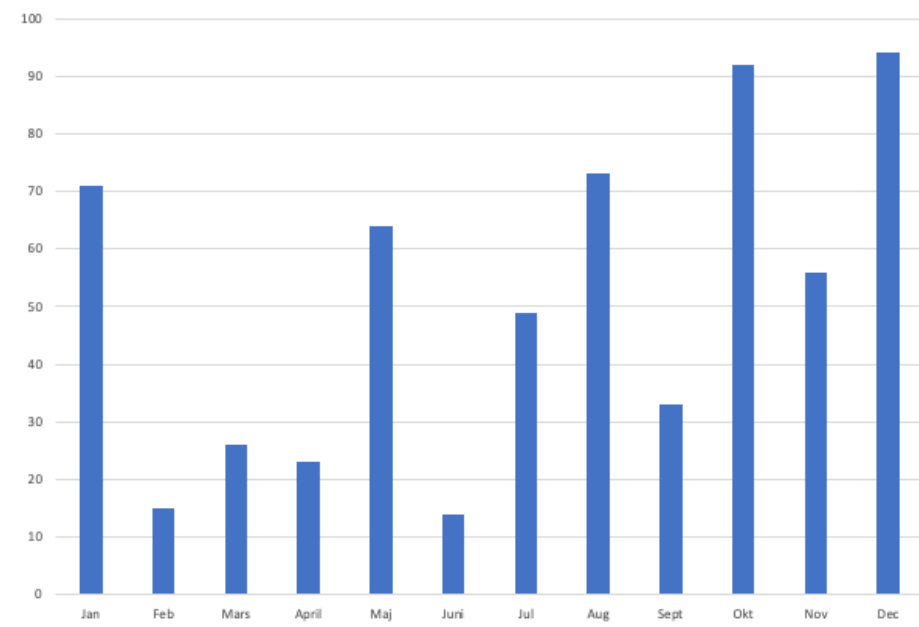
Föglö har en fiskindustri som är en stor vattenkonsument och en stor avloppsproducent. Vi ordnade en workshop kring Föglö vatten- och avloppssituation i Pellinge med det finska bobarhetsprojektet TEM 14-15 november 2022 med 28 deltagare, se bilaga.

Som en del av det stora finska nätverket kring öars bobarhet ordnades på Pellinge den 14-15 november 2022 en workshop om öars vatten- och avloppsfrågor. Föglö hade valts ut som "case". Föglö kommunstyrelsens ordförande Andreas Henriksson inledde varefter de 25 deltagarna bökade och benade i Föglös VA-frågor och föreslog lösningar.

14 Regn och snö

Årsmedelnederbörden för Föglö är 586 mm. 2016 och 2018 var torra år, 2019 var regnigt, 2021 var nederbörden 610 mm och oregelbunden över året. 2022 blev åter ett regnigt år.

Graf: Nederbörd på Föglö år 2021 månad för månad, summa 610 mm
En årsmedelnederbörd på 586 mm ger 2 som indikatorvärde.

15 Vattentillgångar

Det är ont om sjöar och grundvatten på Föglö. Det har vi löst genom att avsalta havsvatten i kommunens vattenverk som försörjer Degerby. I nuläget vet vi inte hur vattentillgången i de övriga föglöbornas brunnar, men tekniskt sett uppskattar vi att vattentillgången är otillräcklig.

Betyg 2.

Hem > Bygga och bo > Vatten

Vatten

Degerby vattenverk

Senaste provtagningsdatum 25.04.2022

Må = målvärde

Max = maxvärde

Analys	Enhet	Värde	Mål & max värden
Turbiditet FNU	FNU	0,1	
Lukt		tydlig	
Färg vid 405 nm	mg/l Pt	< 5	
Konduktivitet (ledningsförmåga)	mS/m	26,9	Må <2500 µS/cm
pH		8,9	Må 6,5-9,5
Alkalinitet, HCO ₃	mg/l	8,8	
Kemisk syreförbrukning, COD-Mn	mg/l	< 0,5	Max 5,0 mg O ₂ /l
Ammoniumkväve, (NH ₄ -N)	mg/l	< 0,01	
Ammonium (NH ₄)	mg/l	< 0,02	Max 0,5 mg/l
Nitratkväve (NO ₃ -N)	mg/l	< 0,05	
Nitrat (NO ₃)	mg/l	< 0,3	
Nitritkväve (NO ₂ -N)	mg/l	< 0,001	
Nitrit (NO ₂)	mg/l	< 0,004	

16 Vattenkvalitet

Vattnet i det kommunala nätet är avsaltat havsvatten. Vattnet testas regelbundet, testresultatet anslås på kommunens hemsida, till höger syns resultaten den 25 april 2022 (beskuren, fler kemiska och bakteriologiska värden är inte med på bilden).

Enskilda brunnars vattenkvalitet är upp till fastighetsägarna att kontrollera.

Betyg 2.

17 Vattenanvändning

Underlag från kommunens utvecklingsplan för vatten och avlopp från år 2017:

	2016	2030
Invånare	561	600
Bostadshus	262	282
Fritidshus	719	750

	2016	2030
Vattenabbonnenter	97	120
Industrier/storförbrukare	8.214 m ³	10.000 m ³
Andel invånare med allmänt vatten	32%	38%
Vattenledningsnät-längd	5.124 m	8.500 m
Renvatten inköp	0 m ³	0 m ³
Renvattenförsäljning	14.159 m ³	18.900 m ³
Spill i vattenledningsnätet	0	900 m ³ 3%
Andel utan allmänt vatten	68%	62%

I lågsäsong är vattenanvändningen 40-45 m³ per dag. I högsäsong (100 dagar) är vattenanvändningen 60-65 m³ per dag. Under halva juli och halva augusti går förbrukningen upp till 100 m³/dag.

Eftersom det är så stor del som 68% av Föglös vattenkonsumenter som är utan kommunalt vatten är det svårt att räkna på vattenåtgången på Föglö. Degerby vattenverk producerade 14.169 m³ år 2016 och har kapacitet att tillverka 43.800 m³. Vattenverket kan ytterligare ansluta ca 600 personer.

Med dagens invånarantal på Föglö skulle vattenverket kunna försörja hela kommunen med dricksvatten ifall ledningsnätet byggdes ut. Att alla invånare får kommunalt vatten kommer inte att ske inom en överskådlig framtid, i den första utbyggnadsfasen till år 2030 är det tänkt att 38% av invånarna ska få kommunalt vatten.

Betyg 2.

18 Avloppsvatten

Kommunen har ett vatten- och avloppsreningsverk i Degerby vilket gör Degerby självförsörjande inom VA. Övriga delar av Föglö har enskilda VA-lösningar.

Avloppsreningsverket är dimensionerat för 900 personekvivalent vilket nyttjas till 95 % på årsbasis.

En majoritet av volymerna tas emot från fiskindustrin.

Reningsverket orsakar luktproblem i Degerby.

	2016	2030
Avloppsabonnenter	95	120
Andel invånare med allmänt avlopp	32%	38%
Avloppsledningsnätlängd	5.540 m	9.000 m
Spillvattenmottagning i det egna ledningsnätverket	23.887 m ³	30.400 m ³
Spillvattenleverans till behandlingsanläggningar	23.887 m ³	30.400 m ³
Antal enskilda avlopp	262	282
Procent enskilda avlopp som är +15 år gamla	47%	25%

Föglö får betyg 1.

OMRÅDE 4: ENERGI

Öars energiåtgång varierar och inom område 4 ska vi räkna på den energi som används på våra öar och inom våra vatten. Under ett energiprojekt som genomfördes på femton små öar i Europa 2015 räknade man ut att i medeltal 37% av öars energiåtgång går åt till transporter till och från ön, alltså färjor. Vilket betyder att man förbrukar mer energi på öar än man gör på fastlandet.

19 Energiförbrukning

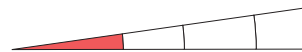
Den totala årliga energiförbrukning på Föglö är beräknad till 33.554 MWh per år om man tar med passagerarfärjorna som står för 59% av vår energiförbrukning.

Landtransporterna förbrukar 2.066 MWh.

Jordbruket använder 441 MWh, skogsbruket 515 MWh.

Inom industrisektorn förbrukas 964 MWh diesel av fiskförädlingen, 215 MWh av fisktransporter och 333 MWh av entreprenader.

Varje föglöbo – räknat på 501 personer – använder 33.204 kWh årligen = betyg 1.

20 Energikällor

Öräknat färjan och fiskindustrin använder vi följande energislag:

	MWh
El	7081
Olja	47
Flis	918
Bensin	2066
Diesel	946

21 Kolkällor och -sänkor

Ej beräknad.

22 Lokal energiproduktion

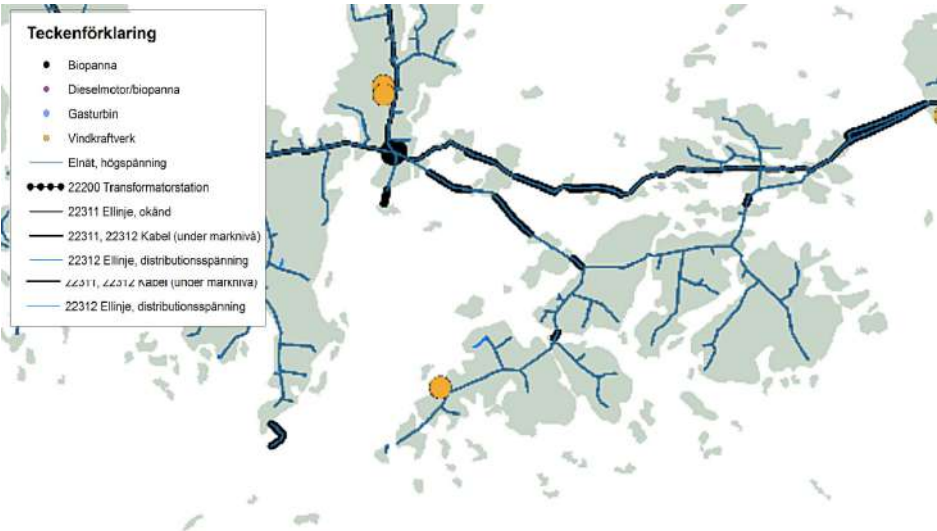
Ej beräknad.

23 Andel förnybar energi

Ej beräknad.

	MWh
Biomassa	
Vind	
Sol	
Sammanlagt	
Andel förnybar energi	

▼ Eldistributionsnätet på Föglö och sydöstra Åland.

OMRÅDE 5: LOKAL EKONOMI

24 Affärsekosystem

Inom företagsekonomi brukar man tala om värdekedjor med vilket menas hur priset på en vara eller tjänst successivt byggs upp tills den är färdig och kan säljas till en kund. Någon odlar foder till någon som har höns och kläcker ägg som säljer dem till en butik som säljer dem till sina kunder. Syftet med att beskriva värdekedjor är att man ska kunna sätta rätt priser för att maximera vinst och minimera kostnader.

På en ö vill vi i stället tala om affärsekosystem: hela det nätverk av kunder, anställda, leverantörer, underleverantörer, konkurrenter, distributörer, investerare, infrastruktur och myndigheter som är inblandade i tillkomsten av en ö-produkt eller ö-tjänst, genom mindre konkurrens och mer samarbete. Alla delar i ett affärsekosystem påverkar och påverkas av de andra, vilket skapar en dynamisk relation – som i ett biologiskt ekosystem, där alla är beroende av alla.

		Finns ej	Låg	OK	Hög
Marknadsföring	Föglös varumärke		2		
	Kunddatabas	1			
Arbetsmarknad	Gemensamma ansträngningar att rekrytera arbetskraft	1			
Leverantörer	Lokala leverantörer		2		
Infra struktur	Säkerställa rätt infrastruktur			3	
Stöd från myndigheter	Stöd från myndigheter			3	
Investerare	Finansiering	1			
	Välskött diaspora	1			

Summa 15/9 = 1,67

25 Arbetsmöjligheter

Arbetsplatsförsörjning	4
Arbetslöshetsprocent	4
Andel av arbetskraften som arbetar på ön	3
Branschspridning	3

Summa $14/4 = 3,50$

26 Lokal omsättning

Ej beräknad

27 Utgiftsläckage

Ej beräknad

28 Turismens påverkan

Ej beräknad

29 Levnadskostnader

Är det dyrare att leva på Föglö än att leva i Mariehamn? Det kan vara mycket negativt för bobarheten om hyrorna är högre, de långa resorna kostar mer bensin och tid än för en fastlämning, och om maten är dyrare.

Vi har i det gemensamma projektet Hur bobara är vi? jämfört priserna på 15 dagligvaror i sju skärgårdsbutiker (Föglö, Kumlinge, Sottunga och Kökar) med priset på exakt samma varor i tre matvarubutiker i Mariehamn under en och samma vecka, 17-23 oktober 2022.

Utgångsvärdet har varit att matpriserna i Finland, på Åland och i Sverige har stigit under år 2022 på grund av kriget i Ukraina, sanktionerna mot Ryssland och dåliga skördar. I Finland har på ett år kaffet blivit 39 procent dyrare, gurkan 37 procent, citro- nerna 34 procent, blomkålen 32 procent, mjölet 27 procent och mjölken 24 procent.

Några priser – tobak, vindruvor, äpplen och potatis – har legat still. Enligt Statistikcentralen har livsmedelspriserna i medeltal stigit med 14,5 procent under det senaste året.

I vår undersökning var prisskillnaden mellan butikerna i staden och butikerna i skärgår- den i medeltal 16 procent. Det är dyrare att leva i skärgården. Den varukorg som marie- hamnaren betalar 100 euro för, måste skärgårdsbon betala 116 euro för. Såvitt vi vet är lönerna på Föglö inte 16% högre än i Mariehamn.

Värde 2.

30 Bostäder

Ett viktigt fundament för bobarheten är tillgången till bostäder. Fyra frågor i den enkät vi sände ut gällde bostäder. Vi fick 23 svar på denna fråga. De svarande hade en god sprid- ning mellan äldre och medelålders, infödda och inflyttade, män och kvinnor.

	1	2	3	4
Finns det bostad att köpa?	0	15	5	3
Är prisnivån rimlig?	0	14	7	2
Finns det bostad att hyra?	1	10	9	3
Är hyran skälig?	4	9	8	2

Värdet är 2. Det kan vara så att pris- och hyresnivåer gör det svårt att bosätta sig på Föglö. Observera också VA-områdets begränsningar för bostadsutvecklingen på Föglö.

31 Varumärke

Föglös varumärke som bostadsort (ej besöksmål/destination) blev ej bedömt.

OMRÅDE 6: OFFENTLIG SERVICE

För att ett ö-samhälle ska fungera behöver det finnas fungerande samhällsservice och ett bra sätt att få reda på vad öborna tycker om den service som erbjuds är att fråga dem, vilket vi gjort i enkätform (samma enkät som gäller indikator 30).

32 Lokal förvaltning

Om vi sätter in Föglö kommun i bobarhetsmallen kan vi se att::

- Vi är en kommun 3
- Vi har flera nyttiga bilaterala partnerskap t ex med Sottunga och Kökar 4
- Vi har ett multilateralt partnerskap som är till viss nytta (Företagsam skärgård) 3
- Det finns en kraftfull ö-lagstiftning 4

Summa $3 + 3 + 3 + 4 = 13 / 4 = 3,25$

33-34 Dagvård och skola

Föglö skola har 35 elever varav 5 går i ettan och 9 går i högstadiet. Det finns ungefär lika många inskrivna på dagis, så det ser lovande ut.

	2017	2018	2019	2020	2021
Antal elever	37	38	39	37	35

Både barnomsorg och skola får gott betyg av invånarna: 2/3 av de svarande ger dagis och skola högsta betyg = 4.

Betyg: 4.

35 Äldreomsorg

Ej bedömt.

36 Hälsovård

Hälsovården får blandade betyg av de svarande. Friskvården fick inga toppbetyg, uppfattningen om den lokala sjukvården är spridd över hela skalan med medelvärde mitt i, möjligheten att få komma till läkare anses inte bra och det gör heller inte tandvården. Däremot fungerar akutinsatser bra.

De svarande är reaktivt få och enkäten kan inte användas som en utvärdering av hälsovården, men bör ändå beaktas när man funderar på hur bobart Föglö är.

Friskvård	2	8	10	0
Sjukvård lokalt?	2	8	8	2
Komma till läkare	2	10	4	4
Tandvård?	6	8	4	2
Akutinsatser?	0	6	6	8

Samlat svar: 2,52

37 Avfall

Spridda betyg som följer en normalfördelningskurva:

Sopor och avfall	3	5	8	4
------------------	---	---	---	---

Samlat svar: 2,65

38 Skatter och subventioner

Föglö har haft en mycket stabil ekonomi men budgeten för 2023 pekar på ett underskott om 769.000 euro, det största i kommunens historia. Årsbidraget är negativt för femte året i rad, landskapsandelssystemet är ofördelaktigt för Föglö, och tilläggsbudgeten var omfattande med kostnadsökningar inom fastigheter, vatten, avlopp och barnomsorg.

Det blev inga höjda skatter 2023 men man skjuter fram investeringar.

Kommunen har inga stora lån. Investeringar finansieras med överskott från tidigare, goda år. Det är oklart hur ett nytt avloppsreningsverk ska kunna realiserats.

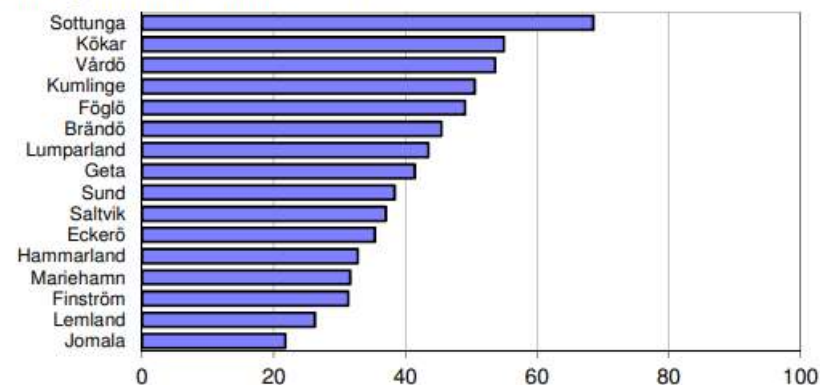
Betyget blir 3.

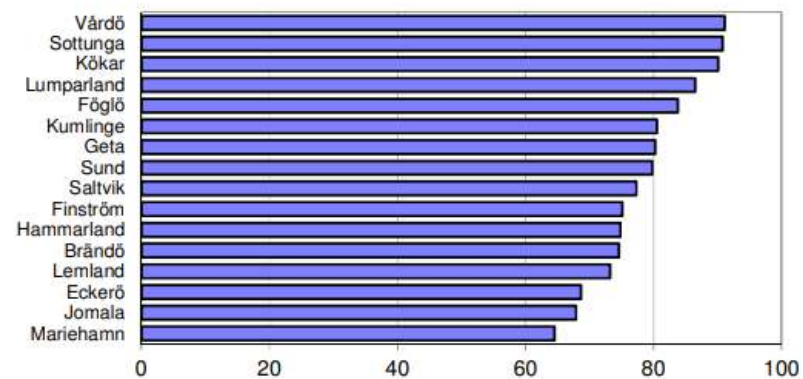
OMRÅDE 7: VÄLMÅENDE MÄNNISKOR

39 Åldersfördelning

Äldrekvot efter kommun 2011, invånare 65 år och äldre per 100 invånare 20-64 år

Försörjningskvot efter kommun 2011, invånare 0-19 år plus 65 år och äldre per 100 invånare 20-64 år

Vi erhåller värde 1 eftersom vår försörjningskvot var över 70 år 2011, vilket är de senaste åren ÅSUB har lagt ut data från.

40 God hälsa

Enligt Institutet för hälsa och välfärd THL ligger Föglö bland de kommuner i Finland som har lägst = bäst sjuklighetsindex. Föglö har snarare ett friskhetsindex. Vi ligger bland de 10% av Finlands kommuner som har det bästa värdet i sjuklighetsindexet. THL:s sjuklighetsindex beaktar sju olika sjukdomsgrupper. Sjukdomsgrupperna i indexet är cancer, kranskärslssjukdom, cerebrovasculära sjukdomar, sjukdomar i rörelseorganen (muskuloskeletala sjukdomar), psykiska störningar, olycksfall och demens.

https://terveytemme.fi/sairastavuusindeksi/2019/kunnat_html/atlas.html?select=091&indicator=i0

Det här betyder att vi på Föglö är mycket friska precis som många andra öbor runt om i världen.

Så här tycker 25 föglöbor om sin egen hälsa när vi ställer den enkla frågan: "Hur tycker du att din hälsa är i allmänhet, just nu?"

Fråga 5 Din hälsa

Din hälsa i allmänhet

1	2	3	4
0	8	26	4

Samlat svar: 2,9

41 Trygghet

Fråga 8 i enkäten gällde upplevelsen av trygghet.

Fråga 8 Trygghet

Hur trygg?

3	2	16	24
---	---	----	----

Värde 3

42 Delaktighet

Frågan om integration och delaktighet var uppdelad i flera delfrågor om aktiva åtgärder för inklusion, socialt välkomnande, hur lätt/svårt det är att komma in i föreningar, aktiviteter och umgänge, samt om alla har lika möjligheter?

Vi jämför inte Föglö med t ex Lesbos i Grekland som har samma yta som vår ö men har tagit emot en miljon flyktingar. Indikatorvärdena försöker att visa vår bobarhet jämfört med våra främsta konkurrenter om bofasta: Mariehamn, den åländska landsbygden och de närmsta storstadsregionerna.

Aktiva åtgärder

0 4 10 8

Välkomnande

2 6 8 6

Aktiviteter föreningar

0 10 12 0

Lika möjligheter?

0 8 12 2

Samlat svar: 2,8

43 Valdeltagande

Vi mäter tillit till samhället, dess funktioner och organisation genom att titta på statistik på valdeltagande i allmänna val.

Av ÅSUB får vi veta att för Åland som helhet är det nästan 70% av befolkningen som röstar i Lagtingsvalet, och i kommunalvalen är det 66,4% som röstar. På Föglö är man ännu lite bättre på att gå och göra sin röst hörd. På Föglö valde 76,9% av de röstberättigade att gå och rösta i Lagtingsvalet och i kommunalvalet 70,8%. Vilket ger Föglö får en solklar en 4.

44 Ökulturf

Vi mäter inte Föglös kulturarv, traditioner och konstnärliga uttryck, utan ur bobarhets-synvinkel hur väl vi tar hand om det vi har:

Tas bra omhand	0	10	10	2
Lokalt museum	0	0	18	4
Bra böcker om Föglö	0	8	12	2
Bra material på webben	0	8	12	2
Lokala guider	0	8	13	2
Välskyltad vandring	0	2	16	4

Sammanvägt värde 2,92

45 Befolkningstillväxt

Föglös invånarantal minskade som vi sett inledningsvis 2021 med 25 personer. Förutom att ett antal äldre personer avled under 2021 så händer det att föräldrar med barn som ska börja gymnasiet väljer att flytta med in till staden. En annan orsak är att, när Nordic Trout i höstas tvingades avliva all fisk i sina IHN-drabbade fiskodlingar, stod många anställda plötsligt utan arbete och en del åkte tillbaka till sina hemländer. Det märktes inte minst genom att ett flertal lägenheter plötsligt stod tomma i kommunen.

–"Vi har en stor arbetskraftsinvandring till fiskodlingen, och det är i huvudsak bemanningsföretag som anställer. Men hur många som egentligen bor på Föglö vet vi inte, för en stor del av de som kommer hit för att jobba är inte skrivna här", säger fullmäktiges ordförande Gun-Britt Gullbrandsson i en artikel i Ålandstidningen maj 2022, och avslutar: –"Det föds många barn på Föglö, dagiset börjar bli fullt."

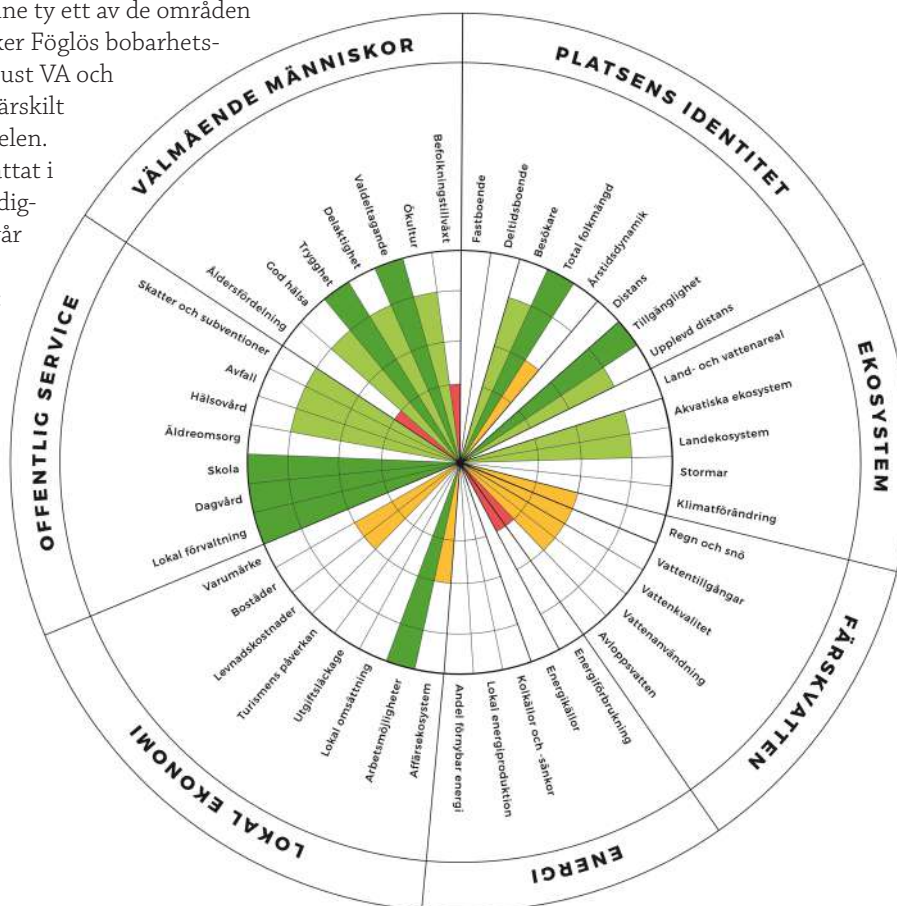
En negativ befolkningsutveckling de senaste 10 åren ger värde 1.

EFTERORD

Studien av Föglös bobarhet blev inte komplett. Vi har inte lyckats få tag på värden till alla indikatorer: stormarnas påverkan, klimatförändringar, andel fossilfri energi och några av de lokalekonomiska indikatorerna är ännu obesvarade. Sammanlagt 30 inikatorer av de 40 som är möjliga att beräkna med siffror blev besvarade.

Skälen till detta är flera: på Kumlinge var de lokala coacherna två, liksom på Sottunga där det var ett byte i havtid. Här i Föglö var coachen ensam och hade svagt stöd i kommunen. Efterhand växte stödet från kommunstyrelsen och den lokala Agenda 2030-gruppen. Det bobarhetsprojekt som pågår i Finland gav oväntat stöd då en workshop om vatten och avlopp genomfördes med Föglö som "case". Det var ett bra val av ämne ty ett av de områden som sänker Föglös bobarhetsbetyg är just VA och alldeles särskilt avloppsdel. Sammafattat i ett cirkeldiagram ser vår bobarhet ut så här:

Område 1

Indikator 6 och 7 ger höga värden på distans och tillgänglighet, det går att dagspendla mellan Föglö och Mariehamn, även om indikator 8 drar ner betyget något.

Område 2

Ekosystemen blev ganska outredda i denna studie. Man bör komma ihåg att detta inte skulle varit en fullständig genomgång av Föglös ekosystem utan ett försök att beskriva vilket inflytande ekosystemen har på vår bobarhet – alltså hur de påverkar människors lust att bo här, vare sig det är att bo kvar eller flytta hit.

Område 3

Det finns gott om färskvatten i Degerby tack vare avsaltningsverket vars vatten skulle räcka till många fler abonnenter, men det saknas ett distributionsnät. Tillståndet i de enskilda brunnarna är okänt (för oss) liksom hur väl de enskilda avloppen fungerar.

Det kommunala reningsverket i Degerby har nått sin maximala kapacitet, redan vintertid ligger utnyttjandegraden på 95-100%. Även om fiskindustrin är den största nyttjaren av reningsverket så är Föglös *tourist-to-local ratio* 32:1 vilket pekar på att belastningen ökar betydligt under sommaren, fastän Föglö inte är en "turist-ö".

Om den planerade nybyggnaden av ett avloppsreningsverk på ny plats inte verkställs kommer luktolägenheten i Degerby centrum kvarstå. Ingen nyetablering av industri kan tillåtas inom verksamhetsområdet samt de befintliga kopplade industriernas volymer begränsas till nuvarande nivå om den återstående kapaciteten om ca 5 % i avloppsreningsverket ska reserveras till de återstående osålda tomterna inom verksamhetsområdet. Inget nytt verksamhetsområde kan kopplas till nuvarande avloppsreningsverk. Kommunen kan endast erbjuda befintliga tomter inom befintligt verksamhetsområde och inga nya attraktiva tomter kan presenteras. Inflyttning till kommunen försämras i och med att tillgången till planerade attraktiva tomter minimeras.

Område 4

Energiförbrukning per bofast är hög. Ser man enbart på energibehovet på land så är konsumtionen cirka 13.900 MWh vilket skulle ge betyg 3, men nu blir det en etta, beroende på i huvudsak färjtrafiken. Liknande värden får vi i studierna av Kumlinge och Sottunga.

Vad gäller fisktransporternas del av energiförbrukningen (indikator 19) har vi valt att endast ta med den del som körs på Föglö, fast man skulle kunna argumentera att även sträckorna utanför Föglö körs på vårt uppdrag, för våra affärer och för vårt välbefinnande.

Område 5

Den lokala ekonomin blev, liksom ekosystemen (område 2) rätt så outredd i denna studie. Vi hade velat beräkna vår bruttolokalprodukt, alltså hur vårt samhälle mår i pengar räknat, och hur stor del av våra pengar som hamnar "någon annanstans" – det ekonomiska läckaget.

Affärsekosystemet – hur företag samarbetar med varandra och med kommunen – får lågt betyg (samma som i Kumlinge och Sottunga).

Föglö har i många år varit det ekonomiskt mest framgångsrika samhället i skärgården, men både näringslivet och kommunen står inför sämre tider. Den prisjämförelse vi har gjort pekar på att livsmedel kostar 16% mer på Föglö än i Mariehamn vilket påpekar bobarheten negativt (lönerna är inte 16% högre).

Det behövs mer bostäder vilket kommunen vet men hindras av VA-situationen.

Område 6

Den offentliga servicen får mycket gott betyg. Den är tillsammans med öns identitet vårt stora trumfkort. Ett undantag är hälsovården, där det tycks svårt att få komma till läkare och tandläkare (obs få svarande). Äldreomsorgen blev inte utvärderad.

Område 7

Föglöborna är friska och trygga, men åldersfördelning och tillväxt är bekymmersamma indikatorer. Det gäller också Kumlinge och Sottunga. Skärgårdsborna blir allt äldre och försörjningskvoten därmed större, även om Sottunga sedan tre år bryter trenden.

De två sista värdena för indikator 42 är förvånande. Så borde det inte se ut i ett samhälle som säger sig vilja att fler flyttar in.

Betyget på hur vi tar hand om vår kultur blir bra men inte lysande.

Det sista och avgörande värdet gäller tillväxt och är 1.

Den här bobarhetsanalysen baserar sig till stor del på information som samlats in bland oss som bor på Föglö, så kallad medborgarforskning. På det sättet har var och en fått möjlighet att ange hur de uppfattar sin livssituation, och också hur de upplever sin livsmiljö.

Per definition saknar en ö fast vägförbindelse. Det gör att livet på en ö skiljer sig från livet på fastlandet. I den här bobarhetsanalysen syns det här tydligt, kanske bäst när det gäller tillgänglighet och trygghet.

Det verkliga avståndet till Mariehamn är 35 kilometer, och restiden är en timme. Ändå uppger förvånansvärt många som svarade på enkäten om livet på Föglö, att de upplever tillgängligheten på olika typer av service som mycket dålig. När man jämför med de kriterier som används i handboken, kan man konstatera att tillgängligheten ändå bör anses som god.

Föga förvånande upplevs Föglö som en trygg och säker plats att bo på, troligen påverkar avsaknaden av en fast förbindelse här i en positiv riktning.

Den lokala hälsovården upplevs som ganska bra, medan påfallande många anser att det brister i tillgänglighet till tandvård.

Ett stort tack till alla som på ett eller annat sätt bidragit med information och kunskap.

Michael Sundblom

KÄLLOR

Enkät "Livet på Föglö" januari 2023

Föglö kommunplan för åren 2021-2025 23 november 2020

Föglö kommuns utvecklingsplan för vatten och avlopp, Fastställd av kommunfullmäktige 24.08.2017 § 38

Föglö byggnadstekniska nämnden Utredning över sockenreningsverk i Föglö kommun 17.12.2012

Föglöbladet 6-2022 https://www.foglo.ax/sites/default/files/attachments/page/Föglöbladet-6-2022_web_0.pdf

Hancock, Michael: Tunnelpengarna stryks av finans- och näringsutskottet, Nya Åland 2022-12-13

Kullman, Annika: Höjning av skatterna väntar troligen på Föglö, intervju med kommundirektör Niklas Eriksson, Ålandstidningen 2022-12-29

Kullman, Annika: Kan finnas mörkertal i Föglös invånarstatistik, Ålandstidningen 2022-05-02

Lavonius, Jorunn: Få elever i skärgårdsskolorna – men trenden kan vända, Ålandstidningen 2021-08-14

PWC Föglö kommun PM juni 2016 https://www.regeringen.ax/sites/default/files/attachments/page/foglo_0.pdf

Ruokolahti, Curt: Förekomsten av blåstång invid några fiskodlingar i Föglö. Forskningsrapport 52 (1986) Husö Marinbiologiska Station <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/167228/52.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Ståhlman, David: VA-plan för Åland 29.3.2018 <https://www.vatten.ax/va-plan-aland/va-plan-aland-10>

www.fogolo.ax

Österman, Kerstin: "En garanterat billigare lösning" - Föglö vill få byarna att bygga gemensamma reningsverk, Ålandstidningen 16.2.2013

BILAGOR

Anteckningar från workshop om vatten och avlopp på Föglö 14-15 november 2022

RAUL VAINO

Föglö är Ålands största skärgårdskommun med 501 bofasta och har fyra gånger så många invånare sommartid. Huvudorten på Föglö är Degerby men befolkningen är spridd i 22 byar på nio öar, sammanbundna med broar och en linfärja. Öarnas sammanlagda landyta är 135 km² och den kringliggande vattenarean som hör till Föglö är 1.734 km². Det tar 30 minuter till fasta Åland med en färja som går tio gånger om dagen. Föglöbornas medelålder är 50 år.

Företagsam skärgård är en förening bildad år 2007 av de sex skärgårdskommunerna Brändö, Föglö, Kumlinge, Kökar, Sottunga och Vårdö. Syftet är att befrämja inflyttning, företagsetablering, råd och stöd inom näringslivet samt kompetenshöjande åtgärder. Det gör vi genom att driva projekt, samverka med myndigheter, ge företagsrådgivning och erbjuda plattformar för diskussioner.

Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi grundades år 1977 för att vara ett centrum för skärgårdskunskap. Institutet koordinerar projekt relaterade till skärgårdsfrågor både regionalt, i hela Finland och i Norden. SIÅA äger metoden bobarhet som är licensierad under Creative Commons.

Leader är en finansieringsmetod för lokalt ledd utveckling som funnits inom EU sedan 1990-talet och bygger på samarbete, lokala initiativ och lokala förutsättningar. Syftet är att med stöd av invånarnas kunskap, engagemang och initiativ uppnå målsättningarna för utveckling på platsen. Lokalkraft Leader Åland bildades 2007.

Denna studie av Föglös bobarhet har gjorts som ett medborgarforskningsprojekt under perioden juni 2022-februari 2023, på initiativ av Företagsam skärgård med finansiering från Leader Åland rf.